

תכנית בחשבונאות

“פורום שווי הוגן” - FVF - Fair Value Forum

חומר רקע למפגש אפריל 2014:

“השפעת הירידה בשכ”ט של רואי חשבון על איכות המידע בשוק ההון”

רקע

תפקידה של ביקורת להבטיח איכות גבוהה של דיווח כספי. ביקורת איכותית צפויה להגביל ניהול רווחים אופורטוניסטי, כמו גם להפחית את הסיכון כי מידע בדוחות הכספיים מכיל הצגה מוטעית או מידע שהושמט. כישלון בביקורת הינו מצב שבו רואה החשבון המבקר אינו מאתר מצג מטעה הכלול בדוחות הכספיים למרות שיישום תקני ונהלי הביקורת המקובלים היה אמור להוביל לאיתור המצג המטעה.

הנתונים העולים מתוך הדיווחים של החברות הציבוריות מעידים על ירידה בשכר הטרחה של רואי החשבון בישראל בשנים האחרונות וכמו כן מלמדים על שכר טרחה נמוך משמעותית יחסית ביחס למדינות מערביות. כך לדוגמה, השכר הממוצע לשעה בחברות תל אביב 100 לשנת 2013 הסתכם ב- 208 ₪ לשעה בלבד.

כמו כן, הנתונים מלמדים על השפעת גודל החברה על שכרה הטרחה לשעה. כך למשל, השכר לשעת ביקורת בחברות ת”א 25 הסתכם ב- 238 ₪ לשעה לעומת שכר של 173 ₪ בלבד בחברות יתר 50. בנוסף, נבדקה ההשפעה של גודל המשרד על גובה שכר הטרחה ולא נמצאה תרומה משמעותית של המיתוג לגובה שכר הטרחה.

בנוסף, בוצעה לצורך הדיון השוואה בינלאומית באמצעות הדיווחים של חברות ישראליות בעלות פעילות בינלאומית לפי השכר של רואה החשבון המבקר במדינות השונות בהן מתקיימת הפעילות. בהתאם להשוואה זו שכר הטרחה בישראל קרוב למדינות מזרח אירופה כמו רומניה, פולין וסרביה. להבדיל, שכר הטרחה השעתי בארה”ב לכל הפחות כפול מזה של ישראל והפער מגיע לעיתים גם עד ליותר מפי 5. כמו כן, במדינות אירופאיות כמו שוויץ, גרמניה ובריטניה, שכר הטרחה הוא לפחות כפול מאשר זה בישראל.

תופעה זו של שכר טרחה נמוך מתרחשת במקביל לכך שהמורכבות של עולם העסקים, החשבונאות ותהליכי הגלובליזציה מחייבים השקעת תשומות רבות של הון אנושי בביצוע הביקורת ובמקביל לעליה נמשכת ברמת האחראיות המקצועית המוטלת על רואי החשבון וחשיפתם לתביעות בגין ששלנות מקצועית.

שכר הטרחה הנמוך בתחום הביקורת מגביל את היכולת של רואי החשבון לתגמל באופן ראוי את עובדי הביקורת ומעמיק את תלותם בסבסוד הצולב מההכנסות של השירותים הנלווים.

תכנית בחשבונאות

“פורום שווי הוגן” - FVF - Fair Value Forum

סיבות אפשרויות לשכר הטרחה הנמוך בישראל

מאמרם של פרופ' יורם עדן וד"ר אריה עובדיה (מצ"ב כנספח), מזהה שלוש בעיות שורש של מקצוע ראיית החשבון אשר נותרות חבויות מתחת לפני השטח:

- א. הפער הקיים בין עלותם הראויה של שירותי הביקורת לבין נכונות הגופים המבוקרים לשלם עבורם.
- ב. עודף הקיבולת בתעשיית רואי החשבון.
- ג. רצון הלקוחות לצרוך שירותי ייעוץ דווקא מרואי החשבון שלהם.

המאמר מצביע על כשל שוק לפיו השוק אינו מסוגל לזהות את הערך האמיתי של שירותי הביקורת ולהבחין בשוני בין איכות הביקורת של המשרדים השונים. לפי תפיסה זו, הרי שבניתוח עלות-תועלת, נמצא שכאשר התועלת לגוף המבוקר מביצוע הביקורת איננה ברורה ישאף הגוף המבוקר להקטין ככל הניתן את עלות שירותי הביקורת הנכפית עליו סטטוטורית ולא נתפסת ככזו שמייצרת ערך מוסף.

בהתאם למאמר, בעיות יסוד אלו יוצרות תופעות בלתי רצויות ובהן תחרות מחירים חריפה, שכר טרחה בלתי מספק לשירותי הביקורת, סבסוד צולב בין שירותי הייעוץ לשירותי הביקורת ומעבר העובדים הטובים מתחומי הביקורת לתחומים אחרים.

איכות הדיווח הכספי ושכר טרחה - מחקר אקדמי¹

בספרות האקדמית, קיום ניהול רווחים, הצגה מחדש של הרווח או הונאה בדיווח הכספי מעידים על איכות נמוכה של דיווח כספי. המחקר האקדמי מזהה 12 משתנים שעשויים להשפיע על איכות הדיווח הכספי. בין היתר, לאיכות ביקורת, כהונת מבקר, גודל מבקר, והתמחות המבקר יש קשר שלילי עם ניהול רווחים. עצמאות המבקר, כפי שנמדדה על ידי יחס שכר הטרחה וסך הכול שכר הטרחה, מהווה גורם שעשוי למתן ניהול רווחים.

באופן ספציפי, מחקרים שבחנו את יחסי הגומלין בין איכות הדיווח הכספי ושכר הטרחה בגין ביקורת נמצאו הממצאים הבאים:

שכר טרחה גבוה ששולם על ידי חברה לרואי החשבון המבקרים החיצוניים, הגדיל את הקשר הכלכלי בין המבקר לבין הלקוח, ופגע בעצמאותו של המבקר (למשל, פרנקל ואחרים (2002); ולין (2005)). כתוצאה מכך, קטנה אי התלות של המבקר, שגרמה לאיכות ממוכה של ביקורת

¹ סקירת המחקר האקדמי הוכנה לצורך הדיון על ידי ד"ר אסתרי גילעז-רן

תכנית בחשבונאות

“פורום שווי הוגן” - FVF - Fair Value Forum

שאפשרה ניהול רווחים גדול יותר (וכתוצאה מכך איכות רווחים נמוכה יותר). עם זאת, אין הסכמה על אופן אמידת הקשר הכלכלי הזה. מחקרים קודמים השתמשו באומדים הבאים: יחס תשלום (שלא בגין ביקורת לסך הכול שכר טרחה), סך הכול שכר טרחה, ושכר טרחה נפרד בגין ביקורת לעומת שכר טרחה בגין שירותים נלווים. כל המחקרים הקודמים שעשו שימוש ביחס התשלום, הצביעו על קשר שלילי בין גובה שכר הטרחה ואיכות הדיווח הכספי (ברמה של 1%). התוצאות דומות כאשר נעשה שימוש בתשלום סך הכול שכר הטרחה. לפיכך, הראיות תומכות בהשפעה השלילית שיש לגובה שכר הטרחה המשולם לרואה החשבון המבקר על איכות רווחים.

יחד עם זאת, מחקר אחד של אנטל ואחרים (2006) מצא כי כאשר שכר הטרחה גבוה יותר בגין שירותי הביקורת, ניהול רווחים הוא פחות סביר.

במחקר משנת 2012 של אלן ואחרים נבדק הקשר בין שכר טרחת ביקורת והצגה מחדש שבוצעה בדוחות כספיים בשנים שלאחר יישום ה-SOX. נמצא, כי לאחר השליטה על איכות בקרה פנימית, תשלום דמי ביקורת חריגים קשורים קשר שלילי עם הסבירות שהדוחות כספיים מוצגים מחדש לאחר מכן. תוצאה זו מנוגדת לתוצאות מחקרים קודמים שמצאו כי דמי ביקורת חריגים קשורים באופן חיובי עם הצגות מחדש בעתיד. בסך הכול, הראיות במחקר עולות בקנה אחד עם הרעיון שהצגות מחדש משקפות מאמץ ביקורת נמוך או זלזול בסיכון הביקורת בתקופות שקדמו לשנת ההצגה מחדש.

שכר טרחה רואה חשבון מבקר והבדלים בדיווח הכספי בין חוקי המס וכללי החשבונאות

בשנת 2011 אטווד, דרייק ומיירס (Atwood, Drake and Myers) בחנו האם מידת הקונפורמיות בין הדיווח החשבונאי והדיווח לצרכי מס עשויה להסביר את גובה שכר טרחת הביקורת. נמצא כי שכר הטרחה גבוה יותר ככל שההבדלים בין חוקי המס וחוקי החשבונאות גדולים יותר. הממצא מרמז על כך שהבדלים אלו מצביעים על סיכון ביקורת גדול יותר, שיבוא לידי ביטוי בדרישה לשכר טרחה גבוה יותר בגין ביקורת.

מספר מחקרים ניסו למצוא את הקשר בין איכות רווחים נמוכה, או הסיכון לניהול רווחים המעלה את הסיכון לביקורת, ודרישת שכר טרחה לביקורת גבוה יותר (בל ואחרים (2001); סיטרמן ואחרים (2002); והגול ואחרים (2003)). קרישנאן (2008) טען כי הסיכון של ניהול רווחים מגביר את הסיכון להצגה מוטעית או הצגה מחדש ולכן, הסיכון הכולל של הביקורת גבוה יותר. גם הסיכון לתביעות משפטיות נגד המבקרים עולה עם הסיכון לקיום ניהול רווחים, הנינגר (2001). לפיכך, דמי ביקורת צפויים להיות גבוהים יותר, כדי לפצות על מאמץ והפסדים צפויים גבוהים יותר בשל הסיכון של התדיינות משפטית ו / או אובדן מוניטין גבוה יותר.

תכנית בחשבונאות

“פורום שווי הוגן” - FVF - Fair Value Forum

כדי להימנע מביקורת על הממצאים כי הם נובעים ממורכבות הפירמה המבוקרת, מהיותה רב לאומית, ולכן דורשת יותר מאמץ ביקורת, שלטו במחקר במשתנים אלו.

בבחינת השאלה של השפעת היחס בין שכר טרחה שאינו בגין ביקורת לסך שכר הטרחה של רואי החשבון (אומד לעצמאות המבקר) על איכות הביקורת, פרנקל ואחרים (2002) מצאו כי ליחס בין שכר טרחה שאינו בגין ביקורת לסך שכר הטרחה של רואי החשבון קשר חיובי עם הפתעות קטנות ברווחים המדווחים ועם ניהול רווחים. התוצאות שלהם סיפקו תמיכה לעמדה של ה-SEC, כי שכר טרחה שאינו בגין ביקורת יכול לפגוע בעצמאות המבקר, ומכאן באיכות הביקורת. מצד שני, צ'ונג וקלפור (2003) לא מצאו קשר מובהק בין ניהול רווחים ושכר טרחה בגין ביקורת או שכר טרחה שאינו בגין ביקורת. באופן דומה, רגונדן ואחרים (2003) לא מצאו ראיות התומכות בטענה כי שכר טרחה שאינו בגין ביקורת או סך שכר טרחה גבוה משפיע על איכות הביקורת על הדוחות הכספיים שמוצגים מחדש לאחר מכן.

פרמיית סיכון ליטיגציה וביקורת

ממחקר של סיטרמן ואחרים מ 2002 שהתמקד בחברות ציבוריות בבריטניה, אשר ניירות הערך שלהן רשומות למסחר דואלי בארה"ב עולה כי שני מרכיבים דרושים כדי לבדוק את הקשר בין הסיכון, ליטיגציה ותמחור ביקורת: (א) סביבה משפטית ו (ב) גמול המבקר שפורסם בציבור. המחקר מצא כי רואי החשבון בבריטניה גובים שכר טרחה גבוה יותר עבור השירותים שלהם, כאשר הביקורת היא ללקוחות שהמניות שלהם נסחרים בבורסה בארה"ב, אך אין דרישה לתשלום שכר טרחה עודף כאשר מניות החברה המבוקרת נסחרות במדינה מחוץ לארה"ב. יתר על כן, המחקר הראה כי שכר טרחה הגבוה יותר לא יכול להיות מוסבר במלואו על ידי דרישות הגילוי הנרחבת של ה-SEC. לכן, הממצאים עולים בקנה אחד עם ממצאים במחקרים קודמים כי דמי ביקורת משקפים הבדלים בסיכון על פני משטרי אחריות.

תכנית בחשבונאות

”פורום שווי הוגן” - FVF - Fair Value Forum

שאלות לדיון

1. האם קיים קשר הכרחי בין שכר הטרחה הנמוך בישראל לבין איכות הביקורת המתבטאת, בין היתר, בתדירות וחומרת ההצגות מחדש (Restatements)?
2. האם קיים סבסוד צולב בין התשלום בגין הביקורת לבין תשלום עבור שירותים נלווים? במידה וכן, מה ההשלכות של סבסוד כזה על מידת אי התלות של רואה החשבון?
3. מה מידת השפעת הענישה (הן בהיבט של משמעת “שוק” בהיבט משפטיים ורגולטוריים) של מנהלים ודירקטורים בשוק ההון על גובה שכר הטרחה?
4. מהו הקשר שבין אי תלות רואה החשבון ודרך מינויו (לרבות נושא הרוטציה) לבין שכר הטרחה?
5. לאור קיומו של כשל שוק לכאורה, האם יש צורך בהתערבות רגולטורית במצב הנוכחי בנושא שכר טרחת רואי חשבון?
6. האם יש לחזק את תפקידה של וועדת הביקורת של הדירקטוריון בנושא מינוי וקביעת שכר טרחה של רואי החשבון?

תכנית בחשבונאות

”פורום שווי הוגן” - FVF - Fair Value Forum

נספח: נתונים לגבי שכר טרחת רואי החשבון

1. מתודולוגיה והנחות עבודה

אופן הצגת הנתונים של שכר הטרחה ששולם לרואי החשבון המבקרים על פי רוב שונה מחברה לחברה.

ישנן חברות שמציגות את שכר הטרחה ששילמה כל הקבוצה כולל חברות בנות, ומאידך קיימות חברות המציגות את הנתונים על פי חלוקה לחברת האם ולבנות, ולפי המשרד המבקר בארץ ומשרדים מבקרים בחול.

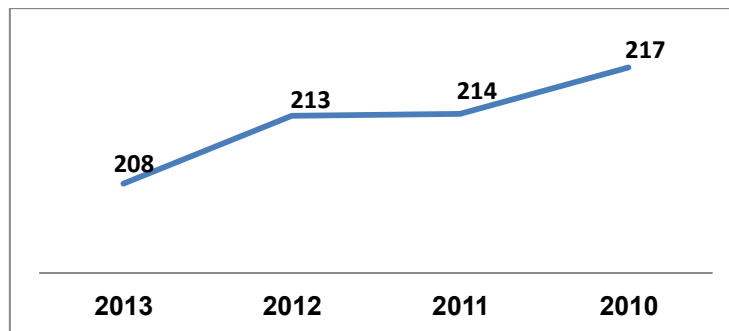
שכר הטרחה לעיתים מופיע לפי חלוקה לשירותים – ביקורת, מס ושירותים נלווים, ולעיתים אין הפרדה כזו.

לשם הבאת הנתונים למכנה משותף, נעשו ההתאמות הבאות:

- שכר הטרחה שנלקח מיוחס למשרד המבקר בישראל.
- כאשר ישנה חלוקה לפי חברה אם וחברות בנות, נלקחו הנתונים של חברת האם בלבד, ללא חברות בנות.
- בעת חלוקה לפי שירותים, נלקח שכ”ט בגין ביקורת בלבד.
- חברות דואליות והבנקים אינם מציגים את שעות העבודה אלא רק את הסכום ששולם בגין הביקורת ולכן חברות אלו אינן כלולות במדגם.
- שכר טרחה אשר מוצג במט”ח, שוערך לשקלים לפי 1: 3.5 דולר ו- 1: 4.8 לאירו.
- בטבלת ההשוואה הבינלאומית נלקחו חברות בענפים וגדלים שונים.

2. חברות ת”א 100

השכר השעתי הממוצע בשנים 2010-2013 בש”ח:

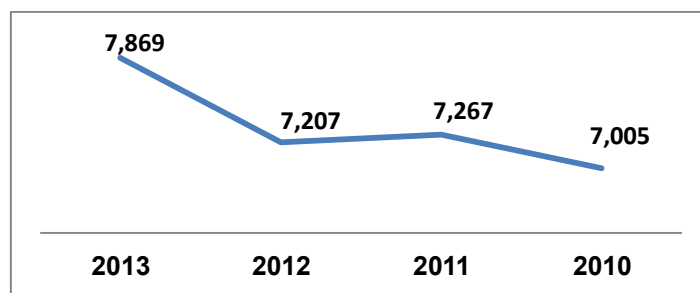
תכנית בחשבונאות

”פורום שווי הוגן” - FVF - Fair Value Forum

השכר השעתי הממוצע בשנים 2010, 2011, 2012 ו-2013 הסתכם ב- 217, 214, 213 ו-208 ש”ח לשעת ביקורת, בהתאמה.

השינוי בשכר השעתי בין 2010 ל-2013 משקף ירידה של 4.1%.

שעות הביקורת הממוצעות לתיק:

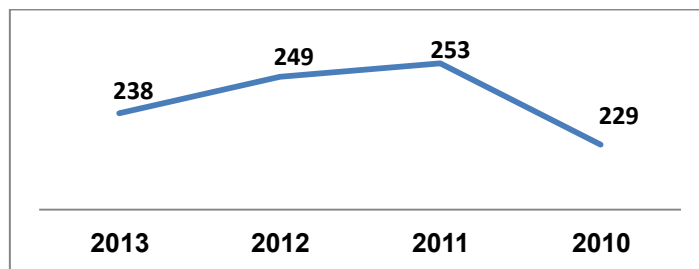

היקף השעות הממוצע בגין תיק ביקורת בשנים 2010, 2011, 2012 ו-2013 הסתכם ב-7,005, 7,267, 7,207 ו-7,869 שעות, בהתאמה.

השינוי בהיקף השעות הממוצע בגין תיק ביקורת בין 2010 ל-2013 משקף עליה של 12.3%.

3. חברות ת”א

השכר השעתי הממוצע בגין ביקורת בשנים 2010-2013 בש”ח:

השכר השעתי הממוצע בשנים 2010, 2011, 2012 ו-2013 הסתכם ב- 229, 253, 249 ו-238 ש”ח לשעת ביקורת, בהתאמה.

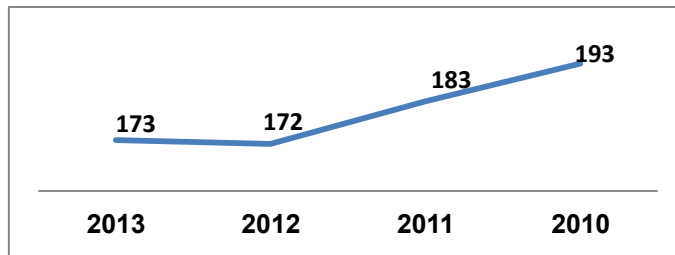
השינוי בשכר השעתי בין 2010 ל-2013 משקף עליה של 3.9%.

תכנית בחשבונאות

”פורום שווי הוגן” - FVF - Fair Value Forum

4. חברות יתר 50

השכר השעתי הממוצע בגין ביקורת בשנים 2010-2013 בש"ח:

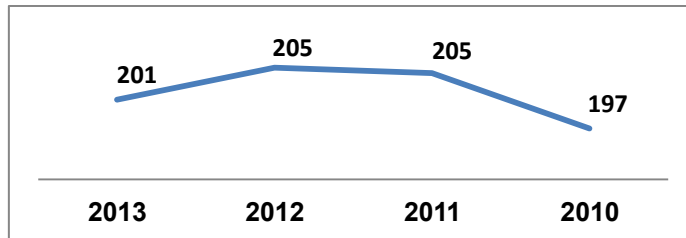

השכר השעתי הממוצע בשנים 2010, 2011, 2012 ו-2013 הסתכם ב- 183, 172, 193 ו-173 ש"ח לשעת ביקורת, בהתאמה.

השינוי בשכר השעתי בין 2010 ל-2013 משקף ירידה של 10.4%.

5. השכר השעתי הממוצע לפי מספר ענפים בש"ח:

5.1 חברות נדל"ן

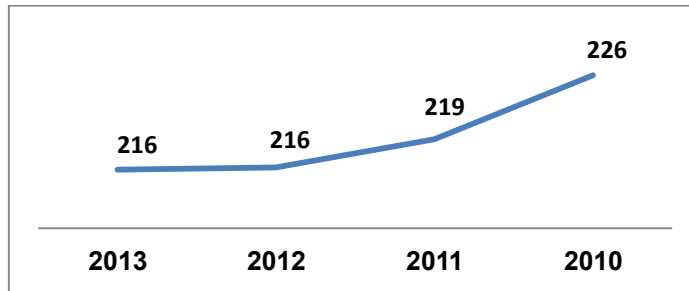
השכר השעתי הממוצע בשנים 2010, 2011, 2012 ו-2013 הסתכם ב- 197, 205, 205 ו-201 ש"ח לשעת ביקורת, בהתאמה.

השינוי בשכר השעתי בין 2010 ל-2013 משקף עלייה של 2%.

תכנית בחשבונאות

”פורום שווי הוגן” - FVF - Fair Value Forum

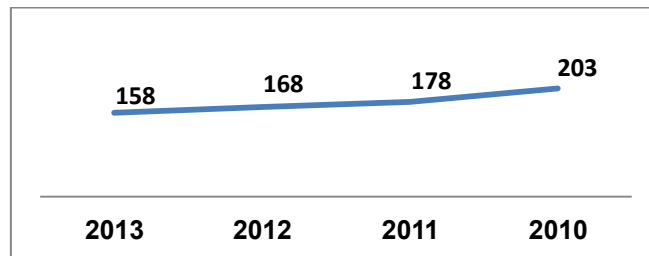
5.2 חברות תעשייה ומסחר

השכר השעתי הממוצע בשנים 2010, 2011, 2012 ו-2013 הסתכם ב- 219, 216, 226 ו-216 ש"ח לשעת ביקורת, בהתאמה.

השינוי בשכר השעתי בין 2010 ל-2013 משקף ירידה של 4.4%.

5.3 שותפויות נפט וגז

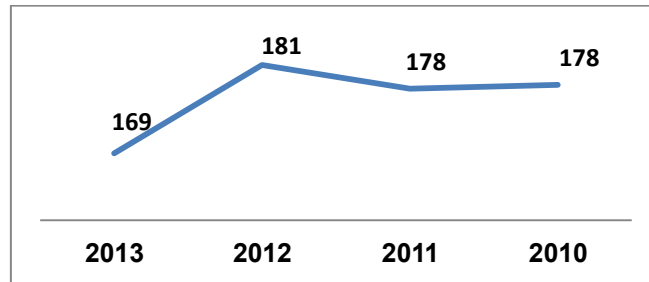
השכר השעתי הממוצע בשנים 2010, 2011, 2012 ו-2013 הסתכם ב- 168, 178, 203 ו-158 ש"ח לשעת ביקורת, בהתאמה.

השינוי בשכר השעתי בין 2010 ל-2013 משקף ירידה של 22.2%.

תכנית בחשבונאות

”פורום שווי הוגן” - FVF - Fair Value Forum

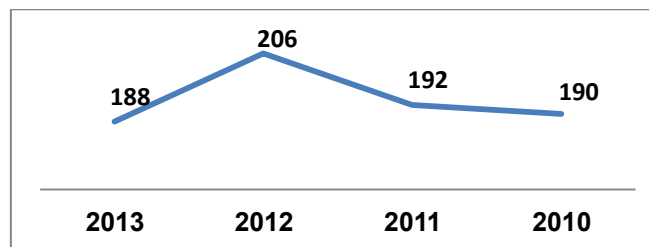
5.4 חברות ביטוח ופיננסים

השכר השעתי הממוצע בשנים 2010, 2011, 2012 ו-2013 הסתכם ב- 178, 181, 178 ו-169 ש"ח לשעת ביקורת, בהתאמה.

השכר השעתי בין 2010 ל-2013 משקף ירידה של 9.5%.

5.5 חברות אחזקה

השכר השעתי הממוצע בשנים 2010, 2011, 2012 ו-2013 הסתכם ב- 190, 192, 206 ו-188 ש"ח לשעת ביקורת, בהתאמה.

השכר השעתי בין 2010 ל-2013 נשאר ברמה דומה.

תכנית בחשבונאות

”פורום שווי הוגן” - FVF - Fair Value Forum

טבלת סיכום לשכר השעתי לפי ענפים בשנים 2010-2013 (בש"ח):

2013	2012	2011	2010	ענף
216	216	219	226	תעשייה ומסחר
201	205	205	197	נדל"ן ובינוי
188	206	192	190	השקעה ואחזקות
158	168	178	203	חיפוי נפט וגז
169	181	178	178	חברות ביטוח ופיננסים

6. להלן טבלה המשווה בין השכר השעתי ששולם למשרדי BIG4 לעומת משרדים שאינם BIG4, בחברות היתר 50:

2013	2012	2011	2010	
174	173	184	190	BIG 4
170	170	180	209	NON-BIG 4

תכנית בחשבונאות

”פורום שווי הוגן” - FVF - Fair Value Forum

7. השוואה בינלאומית:

להלן השוואה בין השכר השעתי ששולם בגין ביקורת ב- 2013 בידי מספר חברות ישראליות בעלות פעילות בינלאומית, לפי השכר למבקרים במדינות שונות (בש"ח):

סרייה	רפגנה	בריטניה	פולין	רוסיה	שוויץ	ישראל	
263	232	447	277	415	900	230	שטראס
	ברזיל	קנדה	גרמניה	פינלנד	ארה"ב	ישראל	
	325	394	586	512	581	294	ג'יט גלוב
			בריטניה	הולנד	ארה"ב	ישראל	
			648	651	1,158	244	קבנת דלק
			הולנד	צרפת	שוויץ	ישראל	
			202	510	1,076	100	אלרוב נדלן
			אפי"י פיתוח (בעיקר רוסייה)		ארה"ב	ישראל	
			361		833	152	אפריקה ישראל
					פוזן לישראל	ישראל	
					350	217	אדמה (מתקשים- אנן)
					ארה"ב	ישראל	
					662	140	ספקטרוניקס
					גרמניה	ישראל	
					491	247	בראק א.וי
					פוזן לישראל	ישראל	
					591	215	אסטרום